

Stanisław Łupiński

Taca w uchwałach synodów polskich w latach 1967-2005

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 49/1-2, 227-234

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. STANISŁAW ŁUPIŃSKI
Wyższe Seminarium Duchowne w Łomży

TACA W UCHWAŁACH SYNODÓW POLSKICH W LATACH 1967-2005

Treść: Wstęp; I. Nazwa; II. Czas kwesty; III. Przeznaczenie; IV. Sposób zbierania; V. Odsyłanie; VI. Rachunkowość w parafii; Zakończenie.

Wstęp

Po Soborze Watykańskim II było w Polsce ponad trzydzieści synodów diecezjalnych. Począwszy od 1967 do 2005 roku, synody odbywały się regularnie, co pewien czas. Pierwszy synod miał miejsce w 1967 roku we Włocławku, kolejne w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i ostatnie po reorganizacji Kościoła w Polsce w 1992 roku. Potrzebowały szczególnie ujednoczenia prawa partykularnego diecezje powstałe w 1992 roku, gdyż w ich częściach spotykały się różne tradycje wypracowane przez długoletnią historię.

Autor pragnie przedstawić sprawę tacy, czy inaczej kolekty jako podstawowego źródła finansowego Kościoła w Polsce. Temat ten, szeroko poruszany w dokumentach synodalnych, wymaga także naukowego opracowania. Autor zamierza przedstawić to zagadnienie w oparciu o statuty synodalne wydane przez diecezje, w których odbyły się synody.

W omawianym materiale znalazły się takie zagadnienia jak: nazwa, czas zbierania, przeznaczenie, sposób zbierania, odsyłanie i rachunkowość w parafii.

Temat tacy, poruszany w dokumentach synodalnych, stanowi jeden z podstawowych zagadnień w temacie finansowania Kościoła w Polsce.

1. Nazwa

Termin „taca” jest powszechnie używanym na określenie ofiar zbieranych w świątyniach polskich. Ofiary składane podczas nabo-

żeństw są składane na tzw. „tace”. Od tego przedmiotu, na który kładzione są ofiary wiernych, nazywa się czynność jako źródło pozyskiwania finansów Kościoła. Synod drohiczyński zbiórki na „tace” określa słowem kolekty¹. Chociaż synod ten mówi, że kolekty to ofiary składane przez wiernych na tacę, jednak słowo „taca” najbardziej oddaje ducha zbieranych ofiar. Taca odróżnia się od kolekty, która może być zbierana poza nabożeństwami kościelnymi. Natomiast tace ściślej są związane z odprawianymi Mszami św., najczęściej są zbierane w świątyni. W rozumieniu kolekty, pojęcie jest szersze i przekracza swym zasięgiem obręb świątyni.

Według synodów: IV tarnowskiego, I w Lubaczowie, I koszalińsko-kołobrzeszkiego, I zamojsko-lubaczowskiego, ofiary składane na tacę w czasie nabożeństw są zewnętrznym wyrazem duchowych ofiar, jakie wierni dołączają, na ołtarzu, do ofiary Chrystusa. Ofiary te są swoistą dziesięciną, należną Bogu z owoców ich pracy i wyrazem troski o potrzeby Kościoła. Wspomniane synody nakładają na duchownych niejako obowiązek przypominania wiernym w sposób bardzo delikatny, że mają oni świadczyć Kościołowi materialną pomoc dla realizacji celów, jak: sprawowanie kultu, utrzymanie duchownych i świadczenie pomocy charytatywnej potrzebującym².

Inne synody ogólnie przypominają w swoich statutach, że ofiary zbierane na tacę są własnością Kościoła. Termin „taca” jest używany praktycznie we wszystkich dokumentach synodalnych, oprócz takich synodów jak: III warszawski, I katowicki, krakowski, II gnieźnieński, II lubelski, poznański³. W synodach tych tylko ogólnie podejmuje się kwestię finansową Kościoła.

2. Czas kwesty

Według synodów: II gdańskiego, II częstochowskiego, IV tarnowskiego, III kieleckiego i lubaczowskiego, należy ją zbierać

¹ I Synod Diecezji Drohiczyńskiej, Drohiczyn 1997, s. 168.

² IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 248; Synod w Lubaczowie, Lubaczów 1990, s. 226; I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeszkiej, Koszalin 1990, s. 106; I Synod Zamojsko-Lubaczowski, Zamość 2001, s. 150.

³ III Synod Archidiecezji Warszawskiej, WAW, Warszawa 1975, s. 148,149; I Synod Diecezji Katowickiej, Katowice 1975, s. 130-132; Synod Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1979, s. 30; II Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Gniezno 1981, s. 19,20; II Synod Diecezji Lubelskiej, Lublin 1985, s. 151,152; Poznański Synod Archidiecezjalny, Poznań 1994, s. 20.

w czasie wszystkich Mszy św. w każdą niedzielę i święto, a także w święta zniesione przez państwo. Jeżeli proboszcz uzna za stosowne, można to czynić także w dni powszednie, gdy jest ważniejsze nabożeństwo i większa liczba ludzi, ale należy zachować w tym rozsądny umiar⁴.

Według synodu tarnowskiego ofiary wiernych składane na tacę zwane składkami i ofiarami pochodzą także ze zbiórek w czasie odprawianych nabożeństw. Jak postanawia synod, są one własnością parafii a zbierane w niedziele i święta a także w dni powszednie⁵. Inne synody w podobny sposób ujmują to zagadnienie.

Na utrzymanie instytucji centralnych większość synodów proponuje pierwsze niedziele miesiąca lub kilka niedziel w ciągu roku. Synody: I przemyski i I białostocki postulują podobne zbiórki lecz nie we wszystkie niedziele. Niektóre synody wyróżniają tace na funkcjonowanie Wyższego Seminarium Duchownego. Na ten cel, I synod białostocki wymienia: drugą niedzielę lutego, niedzielę modlitw o powołania i Uroczystość Wszystkich Świętych. Zaś synod I przemyski aż osiem tac: I niedziela stycznia, marca, kwietnia, czerwca, lipca, września, października i grudnia. Inne synody wyrażają się bardziej ogólnie np. taca z czterech niedziel wyznaczonych wg istniejącej tradycji⁶.

Na cele ogólnie kościelne np. na Katolicki Uniwersytet Lubelski w kościele polskim przyjęty jest jednakowy harmonogram dni, w które są zbierane tace. Są to: drugi dzień Bożego Narodzenia i Wielkanocy oraz druga niedziela sierpnia. Synod I przemyski przeznacza z tych dni na ten cel połowę ofiar, drugą część na utrzymanie seminarium diecezjalnego⁷.

Na utrzymanie Stolicy Apostolskiej wszystkie niemal synody wymieniają tace: z uroczystości Św. Apostołów Piotra i Pawła czyli z 29 czerwca, na utrzymanie grobu Pana Jezusa w Jerozolimie – z adoracji Krzyża Świętego w Wielki Piątek, na misje katolickie ze święta Objawienia Pańskiego 6 stycznia i niedzieli misyjnej w październiku.

⁴ II Synod Diecezji Gdańskiej, Gdańsk 1976, s. 140; II Synod Diecezji Częstochowskiej, Częstochowa 1987, s. 173; IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 248; Synod w Lubaczowie, Lubaczów 1990, s. 228;.

⁵ IV Synod Tarnowski, Tarnów 1986, s. 248, 249.

⁶ I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000, s. 212; I Synod Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000, s. 145.

⁷ Tamże.

3. Przeznaczenie

Ofiary wiernych zbierane na tacę pokrywają przede wszystkim podstawowe potrzeby parafii, jak: sprawowanie kultu, utrzymanie duchownych.

W poszczególnych diecezjach są różne rozwiązania tego zagadnienia. Synod wrocławski przeznacza na cele parafialne wszystkie kolekty zbierane w kościołach parafialnych i rektorskich, kaplicach filialnych, kaplicach przedpogrzebowych i na cmentarzach grzebalnych. Jednocześnie przypomina, że ofiary przeznacza w całości na określone cele Kościoła⁸

Synod drohiczyński dokonuje podziału kolekt na zwyczajne i nadzwyczajne. Do zwyczajnych zalicza zbierane w czasie Mszy św. niedzielnych i świątecznych, te trafiają do kasy parafialnej. Nadzwyczajne są przekazywane na cele ogólne.

Obok realizacji celów parafialnych z ofiar wiernych finansuje się także cele diecezjalne. Poszczególne synody poruszają tę kwestię. Synody: wrocławski, I rzeszowski, I opolski postulują, by na ten cel zbierać ofiary od wiernych na tacę, szczególnie w każdą pierwszą niedzielę miesiąca. Chodzi tu o utrzymanie centralnych instytucji diecezji. W wielu diecezjach biskupi regulują ten obowiązek odrębnym dekretem, bardziej szczegółowym. Nie wszystkie tego rodzaju zarządzenia znalazły się w uchwałach synodalnych.⁹

Wspomniane synody, wrocławski, I rzeszowski, I opolski, mówią o tacy z pierwszych niedziel każdego miesiąca dodają, że określenie wysokości składki ma nastąpić po przeprowadzeniu konsultacji i po zarządzeniu przez biskupa diecezjalnego.

Wśród innych kolekt, synody: I drohiczyński, I etcki, III kielecki, I koszalińsko-kołobrzegi, lubaczowski, I łomżyński, I łowicki, I pelpliński, IV tarnowski, II wrocławski, wrocławski, wymieniają tace na: Wyższe Seminarium Duchowne, Katolicki Uniwersytet Lubelski, na misje i inne, według ogólnie przyjętych w całym Kościele polskim. Inne synody tylko ogólnie wspominają o tych zobowiązaniach i potrzebach. Pojawiają się też potrzeby na: Fundusz Obrony Życia, Fundusz Młodzieżowy, Fundusz Duszpasterstwa

⁸ II Synod Diecezji Wrocławskiej, Wrocław 1994, s. 138,139.

⁹ Synod Archidiecezji Wrocławskiej, Wrocław 1991, s. 415; I Synod Diecezji Rzeszowskiej, Rzeszów 2004, s. 189; I Synod Diecezji Opolskiej, Opole 2005, s. 204.

Rodzin, Fundusz Wzajemnej Pomocy Kapłańskiej, utrzymanie Domu Kapłana Seniora¹⁰.

Synod I przemyski na cele ogólnie diecezjalne postanawia przeznaczyć tace z pierwszych niedziel: lutego, maja, sierpnia i listopada. Zaś I synod białostocki na te cele przeznacza tace z pierwszych niedziel miesiąca marca, lipca, września i grudnia. Inne synody tylko wspominają o potrzebie wspierania instytucji diecezjalnych¹¹.

Wśród celów ogólnie kościelnych synody wyliczają ponadto: „świętopietrze” czyli ofiary na utrzymanie Stolicy Apostolskiej, grób Pana Jezusa w Jerozolimie, misje katolickie, ofiary na Katolicki Uniwersytet Katolicki w Lublinie i pomoc dotkniętym klęskami losowymi jak trzęsienie ziemi czy powódź.

4. Sposób zbierania

W polskiej tradycji zbieranie ofiar na tacę dokonuje się podczas Mszy św. po homilii. Jest to motywowane składaniem ofiar na ołtarz jako wyraz duchowych ofiar wiernych. IV synod tarnowski, włocławski i lubaczowski ukazują w swoich uchwałach, że właściwe osiągnięcie celów duchowych w diecezji można osiągnąć przy pomocy środków materialnych. Dlatego wierni i duchowieństwo diecezjalne powinni troszczyć się o zbieranie składek i dobrowolnych ofiar. Ofiary te są tylko zewnętrznym wyrazem duchowych ofiar, jakie, dołączają do ofiar Chrystusa na ołtarzu¹².

Najczęściej sami duchowni spełniają tę czynność. Niekiedy wyręczają się oni osobami świeckimi, które cieszą się ich zaufaniem. Szczególnie w parafiach gdzie pracuje jeden kapłan. Wśród tych świeckich najczęściej występują zakrystianie.

¹⁰ I Synod Diecezji Drohiczyńskiej, Drohiczyn 1997, s. 172; I Synod Diecezji Elckiej, Elk 1999, s. 157; III Synod Diecezji Kieleckiej, Kielce 1992, s. 92; I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeszkiej, Koszalin 1990, s. 107; Synod w Lubaczowie, Lubaczów 1990, s. 226,227; I Synod Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 2005, s. 217; I Synod Diecezji Łowickiej, Łowicz 1999, s. 81; I Synod Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2001, s. 76; IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 248,249; II Synod Diecezji Włocławskiej, Włocławek 1994, s. 140; Synod Archidiecezji Wrocławskiej, Wrocław 1991, s. 416.

¹¹ I Synod Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000, s. 144; I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000, s. 212.

¹² IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 249; II Synod Diecezji Włocławskiej, Włocławek 1994, s. 139; Synod w Lubaczowie, Lubaczów 1990, s. 228.

5. Odsyłanie

Taca przeznaczona na własne cele, pozostaje w parafii, najczęściej na koncie parafialnym. Pieniądze są wydawane na: utrzymanie budynków parafialnych (remonty, ubezpieczenie), działalność duszpasterską i charytatywną, oraz na godziwe wynagrodzenie osób świeckich zatrudnionych w parafii¹³.

Cele poza parafialne to przede wszystkim utrzymanie centralnych instytucji diecezji. Biskup diecezjalny może rozporządzić, by proboszczowie oraz rektorzy kaplic, tacę, w całości lub według zasad zawartych w dekrecie szczegółowym, przekazywali do kasy kurii, osobiście lub za pośrednictwem banku¹⁴.

Synody: II częstochowski, IV tarnowski, lubaczowski, przypominają, że całość składki i ofiary, przeznaczone na cele poza parafialne należy odprowadzić do kasy kurii diecezjalnej w ciągu miesiąca¹⁵.

Na szybkie przekazanie ofiar do kurii wskazują synody: I elcki, IV warszawski i III gnieźnieński¹⁶. Natomiast synod I przemyski wyznacza czas 10 dni od zebrania tacy, I synod koszalińsko-kołobrzeski sugeruje wpłacenie w ciągu 8 dni, chyba że istnieje usprawiedliwiona przyczyna¹⁷. Duchowni winni wpłacać te ofiary osobiście, przekazem pocztowym lub na konto danej instytucji.

6. Rachunkowość w parafii

Zarządcy dóbr kościelnych powinni prowadzić księgę przychodów i rozchodów, zwaną księgą finansową. Mają w niej zapisywać między innymi pieniądze zebrane na tacę. Księga ta nie podlega kontroli państwowej, lecz jedynie kontroli wewnętrznej np. podczas wizytacji dziekańskiej czy biskupiej. Przy zmianie proboszcza lub administratora, stanowi ona niezbędny element zdawczo-odbiorczy. Koniec roku kalendarzowego jest czasem podsumowania dochodów i rozchodów. Księga finansowa powinna być do końca marca przedstawiona w wydziale finanso-

¹³ I Synod Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2001, s. 76.

¹⁴ I Synod Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 2005, s. 222; kan. 1266 KPK.

¹⁵ II Synod Diecezji Częstochowskiej, Częstochowa 1987, s. 174.

¹⁶ I Synod Diecezji Elckiej, Elk 1999, s. 157; IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003, s. 102.

¹⁷ I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Koszalin 1990, s. 108.

wym kurii diecezjalnej w celu sprawdzenia poprawności jej prowadzenia¹⁸.

Synody: II gdański, II częstochowski, IV tarnowski, I koszalińsko-kołobrzeski, I łowicki, I ełcki, I pelpliński, III gnieźnieński, I przemyski, I zamojsko-lubaczowski, IV warszawski, I rzeszowski i I łomżyński, określają wyraźnie i zdecydowanie by w każdej parafii była prowadzona księga dochodów i rozchodów zwana księgą finansową parafii¹⁹. Pojawiają się też w tych synodach księgi inwentarzowe, które mają nieco inne zadanie, a mianowicie spisanie inwentarza ruchomego i nie ruchomego parafii np. w dokumentach synodu opolskiego²⁰. Wspomniane synody przypominają też o zbieraniu dokumentacji w postaci rachunków na pokrycie wpływów i wydatków parafialnych. Synod I rzeszowski nawet określa 5-letnie przetrzymywanie takich dowodów na udokumentowanie finansów parafialnych Kościoła²¹.

Zakończenie

Sprawy finansowe Kościoła w Polsce, i nie tylko są nierozłącznie związane z pozyskiwaniem dobrowolnych ofiar wiernych, zbieranych na tacę. Przy dyskusjach dotyczących nowych form finansowania Kościoła rodzą się pytania, co z tacą niedzielną i świąteczną? Nie ulega wątpliwości, że ofiary te pozostaną nadal, bo są naturalnym sposobem składania datków. Będą one zawsze podstawowym sposobem utrzymania Kościoła i realizacji Jego celów.

Zgromadzony materiał zawarty w artykule stanowi tylko niewielką całość zagadnienia, które wymaga nowych opracowań i coraz głębszej refleksji. Ciągle rodzą się nowe pytania i nowe wątpliwości

¹⁸ I Synod Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 2005, s. 221; I Synod Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2001, s. 77.

¹⁹ II Synod Diecezji Gdańskiej, Gdańsk 1976, s. 142; II Synod Diecezji Częstochowskiej, Częstochowa 1987, s. 172; IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, s. 247; I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Kołobrzeg 1990, s. 108; I Synod Diecezji Łowickiej, Łowicz 1999, s. 84; I Synod Diecezji Ełckiej, Ełk 1999, s. 160; I Synod Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2000, s. 78; III Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Gniezno 2000, s. 234; I Synod Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000, s. 148; I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, Zamość 2001, s. 152; IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003, s. 104; I Synod Diecezji Rzeszowskiej, Rzeszów 2004, s. 188; I Synod Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 2005, s. 219.

²⁰ I Synod Diecezji Opolskiej, Opole 2005, s. 206.

²¹ I Synod Diecezji Rzeszowskiej, Rzeszów 2004, s. 188.

związane z finansami Kościoła. Dla jednych jest to oczywiste, iż należy finansować Kościół, bo spełnia on służebną rolę i bez środków materialnych nie wypełni swego duchowego posłannictwa. Dla innych będą finanse Kościoła zawsze niepokojącym problemem. Skoro uważają oni, że Kościół wypełnia misję nadprzyrodzoną, powinien być daleki od środków finansowych. Nie do końca jest to teza słuszna i dlatego wymaga naukowego potraktowania.

Podjęte opracowanie omawia kwestie związane z tacą jako formą podstawową finansowania celów realizowanych przez Kościół. W statutach synodów diecezjalnych wymienia się ponadto: przy sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, przy odwiedzinach duszpasterskich zwanych „kolędą”, na „wypominki”.

Artykuł ten stanowi przyczynek do szerszego tematu. Jest potrzeba nowych opracowań i poszukiwań dla pełniejszego poznania i zrozumienia tak ważnego zagadnienia w finansowaniu Kościoła.

Coletta nei statuti dei sinodi polacchi negli anni 1967-2005

Lesistenza delle strutture della Chiesa in Polonia è condizionata dalle libere offerte dei credenti, perché la Chiesa non approfitta dell'aiuto materiale dello Stato. Le offerte si raccolgono generalmente durante delle domeniche e dei giorni festivi ed esse costituiscono il contributo fondamentale per il mantenimento della Chiesa. Questa problematica si è mostrata come punto d'interesse dei sinodi diocesani in Polonia negli anni 1967-2005. L'autore dell'articolo ha spigato il termine *colletta*, il tempo della raccolta delle offerte, la loro destinazione, il problema del rimandare le offerte a curia, la contabilità in parrocchia. Secondo dei sinodi diocesani la colletta fatta nelle parrocchie costituisce una forma particolare della decima offerta dai credenti per i bisogni della Chiesa. Queste offerte sono indispensabili per realizzare gli obiettivi propri della Chiesa, per il culto, per mantenere il clero e le opere della carità cristiana.